

Somali'nin zorlu 'devletleşme' süreci

Somali 1991'deki çöküşünün ardından devletleşme yolunda ciddi mücadeleler veriyor.

İSTANBUL - Halil İbrahim Alegöz

analiz

Halil İbrahim Alegöz

İbn Haldun Üniversitesi
Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Araştırma Görevlisi,
Doktora tez dönemi

Somali 1991'deki çöküşünün ardından devletleşme yolunda ciddi mücadeleler veriyor. Mevcut hükümet bölgesel ve uluslararası aktörlerle devlet inşası, güvenlik, kalkınma ve yatırım alanlarındaki işbirliğini arttırmaya çalışıyor. İç politikada ise terörle mücadelenin yanı sıra siyasi ve ekonomik kalkınma çalışmaları yürütülüyor.

Bu süreçte klan dinamikleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de Somali ekonomi politikasında merkezi bir konuma sahip. Ekonomi, güvenlik ve sosyal hizmetler belli bir ölçüde hala her bireyin kendisine aidiyet attığı irili ufaklı kabileler tarafından sağlanıyor. 2004'te oluşturulan parlamenter sistem ülkenin en büyük dört kabilesi ve küçük kabilelerin temsil edildiği "4.5 sistemine" göre yönetiliyor. Dolayısıyla Somali toplumunu anlamada sosyal örgütlenme biçimi olan kabile yapısını ve o kültür içerisindeki önemini tanımlamak gerekiyor.

Kabile merkezli toplum yapısı

Somali toplumu dört farklı gruptan meydana gelir: göçebeler, hayvancılıkla uğraşanlar, tarımla uğraşanlar ve sahil kesiminde yaşayanlar. Toplumun yaklaşık yüzde 60'ı göçebelerden oluşur ve genelde deve yetiştiriciliğiyle uğraşır. Somali'nin iklimsel ve coğrafi yapısı dikkate alındığında göçebe toplumlarda asırlardır -diğer faktörlerin de etkisiyle birlikte- deve etrafında şekillenen kabile merkezli bir asabiyet sosyolojisi oluşmuştur ve bu durum günümüzde de canlılığını korumaktadır.

Somali'nin sosyo-politik ve ekonomik yapısını ve bunlar arasındaki dinamikleri anlamada o bölgenin coğrafi, iklimsel ve sosyal şartlarının da göz önünde bulundurulması gerekir. Diğeri bir ifadeyle bu şartlar esasen Somali toplumunu günümüze taşıyan ve toplumda zaman içerisinde modern koşullara uygun politik ve ekonomik yapılanmaların oluşumunu hazırlayan sabit verilerdir. Dolayısıyla bu sabiteler konjonktürel bağlamlardan bağımsız olduklarından dolayı günümüz ya da geleceğe dair çıkarımlarda bulunmak için uygun zemin oluşturur.

Kabileler arası iktidar mücadelesi

Merkez-çevre dinamiği ve kabileler arası yaşanan iktidar mücadeleleri Somali'nin içinde bulunduğu durumu açıklayabilir. 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali 1969'da **General Siyad Barre**'nin darbe yoluyla hükümeti devirmesiyle 20 yıl sürecek olan yeni bir döneme girdi. Kolonyal miras üzerine kurulan yeni dönemin az eğitimli siyasi eliti bu mirası devam ettirerek ülkenin gelişimi için gerekli ekonomik yatırımları sağlayamadı. Üstelik 1977-78 yılları arasında Etiyopya ile kolonyal dönem öncesi Somali bölgesi sayılan Ogadin toprakları üzerine yapılan savaşta Somali'nin kaybetmesi ülkeyi iktisadi buhrana sürükledi. Ogadin'den göç edenlerle birlikte Somali'deki mülteci sayısı nüfusun yaklaşık yüzde 20'sine tekabül eden 700 bine ulaştı.

Sovyetlerin ideolojisinin ekonomik ve kültürel anlamda Somali toplumunu ileriye taşıyacak vasıta olarak görülmesi ve geleneksel yapıların köklü değişimlere uğratılması toplumda derin rahatsızlıklara yol açtı. Barre hükümeti toplumdaki kabilecilik güdülerini ve tasavvuf geleneklerinin eleştirilerini okumakta başarısız oldu. Artan huzursuzluklar kanlı askeri müdahalelerle bastırılmaya çalışıldı. Toplumda gün geçtikçe biriken hoşnutsuzluklar ve kabilelerin merkezle yaşadığı gerilimler bir süredir dış yardımlarla ayakta duran devletin 1991'de çöküşüne zemin hazırladı.

Devletin çökmesi sonucu oluşan kargaşa ortamında kabileler gerek hayatta kalmak gerekse de oluşan güç boşluğunda kendilerine daha iyi yer edinmek için silahlı mücadeleye girişti. Ülkenin en büyük klanlarından biri olan Isaaq bağımsızlığını ilan ederek Somali'nin kuzeyinde yer alan eski bir İngiliz sömürgesi olan bölgede Somaliland özerk birimini kurdu. Çok geçmeden Darood klanı kolonyal dönemde İtalyan sömürgesi olan bölgede Putland özerk yönetimini ilan etti. Kabilelerin birer birer bağımsızlığını ilan ettiği bu kargaşa ortamında başkent Mogadişu'yu ele geçirmek için, Somali'nin en büyük kabilelerinden olan Hawiye diğeri kabilelerle kıyasıya mücadele etti.

Göç ile beraber gelen intibak problemleri

Yaşanan krizler nedeniyle geniş bir kitle şehirlere göç etmek zorunda kaldı. Göçebelerin ve kırsallarda yaşayanların şehirlere göç etmesi intibak problemini de beraberinde getirdi. İşleyen devlet sisteminin olmayışı aşırı kuraklıklarla birleşince yüz binlerce insan hayatını kaybetti.

Uluslararası aktörlerce sağlanan insani yardımların sağlıklı ve koordineli yürütülememesi toplumda demokratik olmayan güç odaklarının büyümesine neden oldu. Dahası, geleneksel hukuk sistemleri ve kurumların dış müdahalelerle tahrip edilmesi, Somalilerin kendileri arasındaki barış ve uzlaşma yöntemlerinin de sekteye uğramasına yol açtı.

Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler

Somali'de birliği sağlama adına daha önce Etiyopya ve Kenya destekli hükümet kurma çabalarının aksine, Somali'de önde gelen kanaat liderlerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan İslami Mahkemeler Birliği (İMB), yerel girişimlerin bir örneği olarak gösterilebilir. Somali tarihçisi ve antropolog I. M. Lewis'e göre İMB, ABD'nin Irak'ta dört yılda yapamadığı düzen kurma ve sosyal ilerleme projelerinden daha fazlasını altı ay içerisinde gerçekleştirmişti. Ancak bu girişim Etiyopya'nın 2006'daki askeri müdahalesiyle ortadan kaldırıldı. Bu gruptan ayrılan bir bölüm ise Eş-Şebab örgütünü meydana getirdi.

Somali geçmişinden miras aldığı sorunlarla bugün halen yüzleşmeye devam ediyor. Binlerce yıllık kabile kültürü ve asabiyet bağları bugün olduğu gibi gelecekte de etkinliğini sürdürecektir. Ali Mazrui'nin Afrikalı toplumları anlamada ele aldığı üç kültürel mirastan biri olan İslamiyet'in Somali kabile yapısı içerisindeki özgün konumunu zarara uğraticı müdahaleler olmaksızın "Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler" bakış açısıyla sağlanacak yardımlar Somali'nin devletleşme yolundaki çabalarına katkı sağlayacaktır. Bu anlamda Afrika'da insani diplomasi temelli bir yaklaşım sergileyen Türkiye'yi kıtadaki diğer aktörlerden öne çıkaracak birçok konudan biri belki de bu mirasa sağlayacağı katkı olacaktır.

[Halil İbrahim Alegöz, İbn Haldun Üniversitesi, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Araştırma Görevlisidir]